

**Ј.З.У – ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЈЕ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - СКОПЈЕ**

**ИЗВЕШТАЈ ЗА РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ ВО ВРСКА СО
СКРИНИНГ НА РАКОТ НА ГРЛОТО НА МАТКАТА КАЈ ЖЕНИТЕ НА
ВОЗРАСТ ОД 24-35 ГОДИНИ КАКО И НА ВОЗРАСТ ОД 36-60 ГОДИНИ
КОИ ВО ТЕКОТ НА 2017 ГОДИНА НЕ НАПРАВИЛЕ ПАП-ТЕСТ, ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2018 ГОДИНА**

Скопје, јануари 2019 година

Ј.З.У. Институт за јавно здравје на Република Македонија - Скопје

В.Д. Директор: Ас. д-р Шабан МЕМЕТИ

СЕКТОР ЗА ПРОМОЦИЈА, АНАЛИЗА И СЛЕДЕЊЕ НА НЕЗАРАЗНИТЕ БОЛЕСТИ

**Проф. д-р Елена Косевска, специјалист по Социјална медицина,
раководител на Секторот**

М-р д-р Силвана Ончева, специјалист по Социјална медицина

ИЗВЕШТАЈ ЗА РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ ЗА СКРИНИНГ НА РАКОТ НА ГРЛОТО НА МАТКАТА КАЈ ЖЕНИТЕ НА ВОЗРАСТ ОД 24-35 ГОДИНИ КАКО И НА ВОЗРАСТ ОД 36-60 ГОДИНИ КОИ ВО ТЕКОТ НА 2017 ГОДИНА НЕ НАПРАВИЛЕ ПАП-ТЕСТ, ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОД 01.01.2018 ДО 31.12.2018 ГОДИНА

Согласно Програмата за рана детекција на малигни заболувања во Република Македонија за 2018 година и активностите предвидени со Програмата за рано откривање и спречување на ракот на грлото на матката во Република Македонија, беше предвидено со скринингот на ракот на грлото на матката да бидат опфатени жени на возраст од 24-35 години како и жени на возраст од 36-60 години кои во текот на 2017 година не направиле ПАП-тест.

Според проценката на Државниот завод за статистика (на 30.6.2016), вкупниот број жени на возраст од 24-35 години во Република Македонија изнесува 188817, додека возрасната група од 36-60 години е застапена со 357039 жени или вкупно 545845.¹

1. Резултати за број на поканети жени, жени кои направиле ПАП тест и цитолошки анализирани тестови, согласно податоците добиени од Центрите за јавно здравје

Поканети жени, вратени покани и жени кои не се јавиле на преглед, жени кои направиле ПАП тест, цитолошки анализирани препарати и број на откриени клеточни абнормалности

Согласно доставените извештаи од центрите за јавно здравје, во 2018 година биле испратени вкупно 52577 покани, што претставува значително зголемување во однос на претходната година кога биле доставени 40505 покани и во 2016 година кога биле поканети 35882 жени.

Од нив, 41147 биле на возраст од 24-35 години, додека 11430 биле на возраст од 36-60 години.

Процентот на жени кои примиле покана од вкупно поканетите, во сите центри за јавно здравје изнесува 88,3%, што претставува зголемување во однос на претходната година, кога биле регистрирани 85,5% и во 2016 година кога изнесувал 83,4%.

Вкупниот број жени кои примиле покани изнесува 46438 (34613 во 2017 година), додека 17477 од нив не се јавиле на преглед што претставува огромни 38% (43,5% во 2017, 29,7% во 2016 година и 34,6% во 2015 година).

Кај возрасната група од 36-60 години кои во текот на 2017 година не направиле ПАП-тест вкупно биле испратени 11430 покани, додека 297 покани биле вратени (16%). Покани

¹ http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_1.aspx?rbr=674

биле испратени до 41147 жени на возраст од 24-35 години, додека 35493 жени примиле покана. Од нив, 15699 не се јавиле на преглед (44%).

Најголем процент на жени кои примиле покана, а не се јавиле на преглед има во Центарот за јавно здравје Гостивар (41,1%) и Велес (23,6%). Значителен е и бројот на општини во кои не се доставуваат покани до жените на возраст од 36-60 години (Битола, Гевгелија, Кавадарци, Кочани, Охрид, Стowo, како и Прилеп и Штип).

Табела 1: Податоци од ЦЈЗ за број на поканети и прегледани жени на возраст од 36-60 години во 2018 година (кои не направиле ПАП тест во 2017 година)

	Битола	Гевгелија	Гостивар	Кавадарци	Кочани	Куманово	Охрид	Прилеп	Штип	Струмица	Тетово	Велес	Скопје	Вкупно
Број на поканети жени			1270	0	0	3168	0			2761	0	2734	1497	11430
Број на вратени покани, од различни причини			1	0	0	9	0			0	0	167	120	297
Број на жени кои примиле покани			1269	0	0	3159	0			2573	0	2567	1377	10945
Број на жени кои примиле покана, а не се јавиле на преглед			522	0	0	651	0			0	0	605	0	1778
% на жени кои добиле покана, а не се јавиле на преглед			41,1%			20,6%				0,0%		23,6%	0,0%	16%
Број на прегледани-направени ПАП тестови			747	2070	299	2480	0			2761	104	1094	4846	14401
% на жени кои добиле покана и се јавиле на преглед (направиле ПАП тест)			58,9%			78,5%				107,3%		42,6%	351,9%	132%
Цитолошки анализирани брисеви			250	0	203	345	456			0		1077	4589	6920
Број на откриени епителни клеточни абнормалности			0	0	2	18	18			0		393	73	504
% на откриени епителни клеточни абнормалности од прегледаните жени			0,0%	0	0,7%	0,7%						35,9%	1,5%	3%
% на откриени епителни клеточни абнормалности од цитолошки анализиран. брисеви			0,0%	0	1,0%	5,2%	3,9%					36,5%	1,6%	7%

Напомена: постои огромна разлика во однос на добиените податоци меѓу бројот на жени кои примиле покана и оние кои направиле ПАП тест (процентот надминува 100% во Скопје). Тоа повторно го наметнува прашањето на правилноста во пријавувањето на податоците од страна на гинеколошките ординации (али бројот на пријавени ПАП тестови ги вклучува и жените кои не биле поканети за скрининг).

Кај возрасната група од 24-35 години години вкупно биле испратени 41147 покани, додека 1283 покани биле вратени. Покани примиле 35493, додека огромен број жени (15699) примиле покана, но не се јавиле на преглед (44%). Најголем процент на жени кои примиле покана, а не се јавиле на преглед има во Центарот за јавно здравје Гостивар (63,7%) и Скопје (49,1%).

Табела 2: Податоци од ЦЈЗ за број на поканети и прегледани жени на возраст од 24-35 години во 2018 година

	Битола	Гевгелија	Гостивар	Кавадарци	Кочни	Куманово	Охрид	Прилеп	Штип	Струмица	Тетово	Велес	Скопје	Вкупно
Број на поканети жени	3125		2721	3239	1637	4390		2546	4116	2782	4105	3586	8900	41147
Број на вратени покани, од различни причини	309		8	0	0	6		0	134	0	44	507	174	1182
Број на жени кои примиле покани	2019		2713	0	1637	4384		1662	4430	2782	4061	3079	8726	35493
Број на жени кои примиле покана, а не се јавиле на преглед	499		1729	0	353	967		2546	842	0	3768	707	4288	15699
% на жени кои добиле покана, а не се јавиле на преглед	24,7%		63,7%		21,6%	22,1%		153%	19%	0,0%	92,8%	23%	49,1%	44%
Број на прегледани-направени ПАП тестови	3021		939	2070	1284	3125		0	3395	2782	274	1739	10073	28702
% на жени кои добиле покана и се јавиле на преглед (направиле ПАП тест)	149%		34,6%		78,4%	71,3%		0%	76,6%	100%	6,7%	56,5%	115,4%	81%
Цитолошки анализирани брисеви	2817		282	1738	1097	905		0	3395	0	0	1224	9128	20637
Број на откриени епителни клеточни абнормалности	255		3	61	32	65		0	291	0	0	364	221	1292
% на откриени епителни клеточни абнормалности од прегледаните жени	8,4%		0,3%	2,9%	2,5%	2,1%			8,6%	0%	0%	20,9%	2,2%	4,5%
% на откриени епителни клеточни абнормалности од цитолошки анализирани брисеви	5,6%		0,9%		3,2%	2,9%			8,6%	0%	0%	37,1%	2,4%	6,3%

Од табелата може да се заклучи дека постојат големи разлики во однос на бројот на поканети жени, жени кои направиле ПАП тест и цитолошки анализирани препарати.

Опфат, прегледани жени- направени ПАП тестови за периодот 2012-2018 година

Според податоците на центрите за јавно здравје, вкупниот број на жени кои биле прегледани во 2017 година изнесува 27138, што претставува намалување од 6,8% во однос на минатата година кога биле направени вкупно 29118 тестови. Од нив, 7179 биле жени на возраст од 36-45 години, додека 19959 жени биле на возраст од 46-60 години.

Табела 3: Број на жени опфатени со скрининг според возрасни групи за периодот 2012-2018 година

Година	Број на жени на соодветна возраст	Возрасна група 1	Возрасна група 2	Период на известување	Поканети вкупно	Примиле покана вкупно	Направиле ПАП тест	Опфат (% на жени кои направиле ПАП тест)
2012	188178	24-35		Април-ноември 2012	37843		17595	9,4%
2013	189588	36-48		Јануари-ноември 2013	40122	39152	20612	10,9%
2014	150736 (1 група)	49-60	36-48	Јануари-ноември 2014	41542	41542	26270	17,4%
2015	554615 вк	24-35	36-60	Јануари-ноември 2015	48226	46869	29887	5,4%
2016	547032 вк	36-45	24-60	Јануари-декември 2016	35882	29941	29118	5,1%
2017	35-46 г=361414 и 46-59 г= 211141, вк=572555	46-60	36-45	Јануари-декември 2017	40506	34613	27138	4,7%
2018	24-35 г= 188817, 36- 60 г= 357039 или вкупно 545845	24-35	36-60	Јануари-декември 2018	52577	46438	28702 (гр1) и 14401 (гр 2) или вкупно 43103	7,9%

Доколку се земе во предвид периодот 2016, 2017 и 2018 година, на проценето население на возраст од 24-60 години, вкупно со програмата за скрининг на рак на грло на матката за три години биле опфатени 18,2%, што е многу малку во споредба со таргетот од 75%, ако говориме за успешно организиран скрининг.

Сепак може да се заклучи дека опфатот на жени со програмата за скрининг на рак на грлото на матката во 2018 година бележи значителен пораст во споредба со претходните години во однос на целната популација, кога според податоците на ЦЈЗ направени се вкупно 43103 тестови.

Графикон 1

Извор: Институт за јавно здравје на Република Македонија

Табела 4: Број на цитолошки анализирани ПАП тестови и процент на откриени клеточни абнормалности од цитолошки анализирани препарати, според податоците добини од ЦЈЗ за периодот 2012-2018 година

Година	Возрасна група 1	Возрасна група 2	Цитолошки анализирани	% на откриени клеточни абнормалности
2012	24-35		15609	8%
2013	36-48		16573	7%
2014	49-60	36-48	24225	3,8%
2015	24-35	36-60	26668	2,5%
2016	36-45	24-60	36645	12,6%
2017	46-60	36-45	35282	10,6%
2018	24-35	36-60	43103	6,5%

Извор: Институт за јавно здравје на Република Македонија

Морталитет од рак на грлото на матката

Во однос на бројот на жени умени од ракот на грлото на матката во РМ за периодот 2008-2016 година во просек секоја година умираат 35 жени, додека во 2016 умреле жени.

Табела 5: Број на умрени од рак на грло на матка во РМ за периодот 2008-2017 година со специфична стапка (на 100.000 жени)

Година	Вкупно Број на умрени од РГМ	стапка на 100000 жени
2008	43	4,21
2009	35	3,42
2010	31	3,02
2011	15	1,46
2012	39	3,79
2013	36	3,49
2014	42	4,07
2015	39	3,77
2016	47	4,54
2017	30	2,89

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија
Обработка: Институт за јавно здравје на Република Македонија

Од графиконот може да се заклучи дека сепак стапката на жени кои починале од рак на грлото на матката за периодот 2008-2017 година во 2017 година е најниска, со исклучок на 2011 година.

Од последните податоци со кои располагаме (за 2017 година), ракот на грлото на матката учествува со 2% во вкупниот морталитет од малигни неоплазми кај жените.

Графикон 2

2. Резултати од скринингот на рак на грлото на матката во Република Македонија, 2018, согласно добиените податоци од цитолошките лаборатории

Од добиените податоци од лабораториите за 201 година (не се вклучени Ацибадем, Хистолаб) во лабораториите се направени вкупно 45799 анализи на препарати од направени ПАП тестови, што претставува незначително зголемување во споредба со минатата година кога биле регистрирани вкупно 36969 и 2016 година, кога се регистрирани вкупно 36645 анализи.

При тоа, се добиени следните резултати:

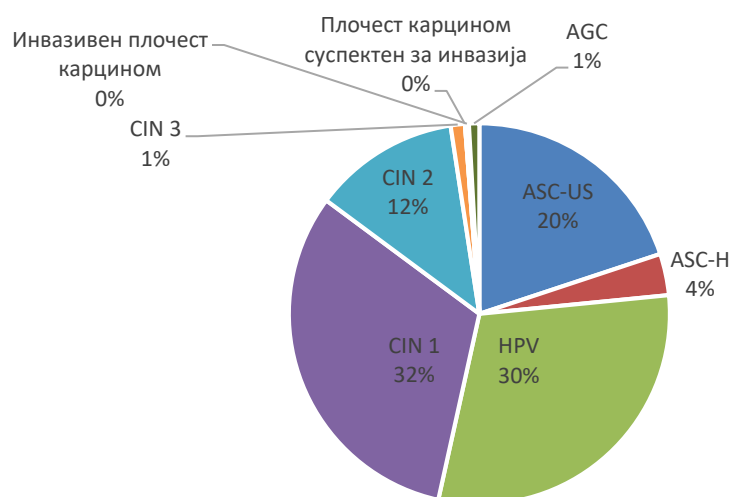
Возрасна група 36-60 години:

- Кај 86,5% добиени се нормални резултати, додека кај 13,5% се откриени клеточни абнормалности.
- Со скринингот, се откриени 1 случај плочест карцином суспектен за инвазија и 2 случаи на инвазивен плочест карцином.
- Од вкупниот број патолошки лезии, најчесто застапен е ЦИН 1 (31,7% од вкупниот број патолошки лезии), ХПВ (30%) и АСЦУС (19,9%).

Табела 6: Број на откриени абнормалности и % од вкупниот број откриени абнормалности кај возрасна група 36-60 во 2018 година

Наод	Број	% од вкупно абнормалности
Негативен	5785	
ASC-US	181	19,9%
ASC-H	32	3,5%
HPV	273	30,0%
CIN 1	288	31,7%
CIN 2	113	12,4%
CIN 3	11	1,2%
Плочест карцином суспектен за инвазија	0	0,0%
Инвазивен плочест карцином	3	0,3%
AGC	8	0,9%
Аденокарцином ин ситу	0	0,0%
Цервикален аденокарцином	0	0,0%
Аденокарцином неспецифициран поинаку NOS	0	0,0%
Друга малигна неоплазма	0	0,0%
Вкупно абнормалности	909	13,5%

Процентуална застапеност на абнормалности кај возрасна група 36-60 во 2018 година

Графикон 3

Возрасна група 24-35 години:

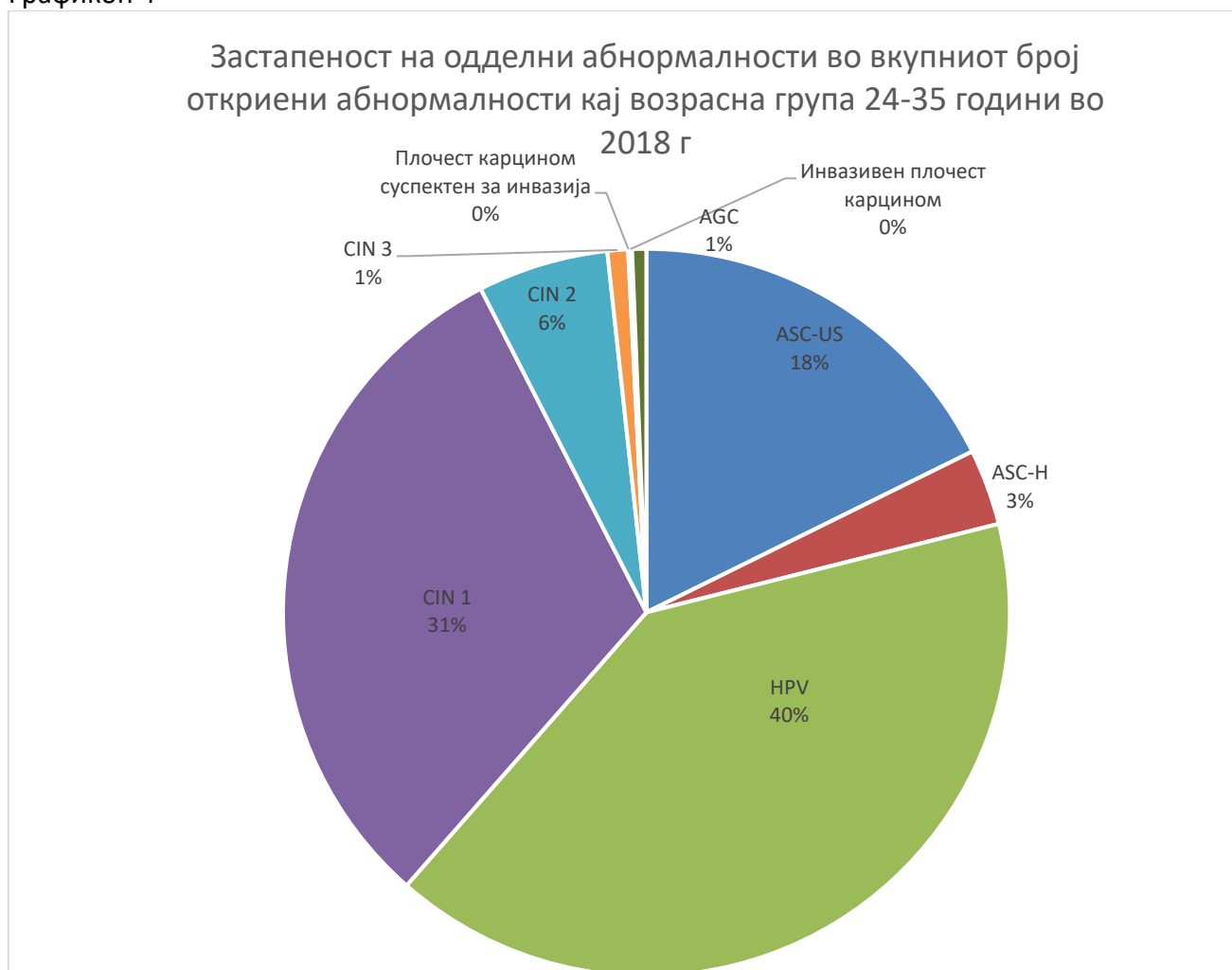
- Кај 91,1% добиени се нормални резултати, додека кај 8,9% се откриени клеточни абнормалности.
- Со скринингот, се откриени 1 случај плочест карцином суспектен за инвазија и 5 случаи на инвазивен плочест карцином.
- Од вкупниот број патолошки лезии, најчесто застапен е ЦИН 1 (31%), ХПВ (со високи 40,4%) и АСЦУС (17,7%).

Табела 7 : Број на откриени абнормалности и % од вкупниот број откриени абнормалности кај возрасна група 24-35 во 2018 година

Наод	Број	% од вкупно абнормалности
Негативен	35833	
ASC-US	618	17,7%
ASC-H	118	3,4%
HPV	1410	40,4%
CIN 1	1082	31,0%
CIN 2	203	5,8%
CIN 3	32	0,9%
Плочест карцином суспектен за инвазија	1	0,0%
Инвазивен плочест карцином	5	0,1%
AGC	22	0,6%
Аденокарцином ин ситу	0	
Цервикален аденокарцином	0	
Аденокарцином неспецифициран поинаку NOS	0	
Друга малигна неоплазма	0	
Вкупно	3493	

Загрижува големото учество од 40,4% на ХПВ позитивни наоди од вкупниот број клеточни абнормалности кај младата возрасна група д 24-35 гдини.

Графикон 4

Според податоците од цитолошките лаборатории вкупно се направени 46020 ПАП тестови од кои 4402 биле со откриени клеточни абнормалности (9,6%). Притоа, ХПВ учествува со високи 40%, ЦИН 1 со 31,1% и АСЦУС со 18,2%.

Откриени се вкупно 9 случаи на рак од кои 1 плочест карцином суспектен за инвазија и 8 инвазивен плочест карцином.

Ова зборува за оправданост на Програмата, чија цел е рано и навремено откривање и спречување на ракот на грлото на матката во латентната и/или раната симптоматска фаза. На овој начин ќе се намали инциденцата и смртноста на жените од рак на грлото на матката во Република Македонија, што е и основна цел на оваа Програма.

Реализирани активности во текот на годината

Институтот за јавно здравје изготви брошура и постер за промоција на скринингот за откривање на рак на грлото на матката.

Доставено е писмо до гинеколошките ординации, со назнака на упатите до лабораториите да назначуваат доколку ПАП тестот е земен во рамки на организираниот скрининг.

Изготвени се прашалници (усогласени со Министерството за здравство) за анализа на капацитетите на лабораториите и гинеколошките ординации. Истите се доставени до сите лаборатории и гинеколошки ординации. Во утврдениот термин добиени се пополнети прашалници од речиси сите лаборатории и околу 30% од гинеколошките ординации.

Изготвени се две анализи и тоа за проценка на капацитетите на лабораториите и гинеколошките ординации, врз основа на добиените податоци од лабораториите и ординациите (пополнетiot прашалник). Истите се доставени до Министерството за здравство.

Работна група номинирана од Министерството за здравство изготви Клиничко упатство за превенција и рана детекција на цервикален карцином (потпишано на 21.05.2018). Потоа треба да следи ставање во функција на софтверот за скрининг на ракот на грлото на матката (во Мој термин).

На 08.08.2018 носителот на програмата за рана детекција на малигни заболувања за 2018 година при Министерството за здравство организираше состанок со претставници на сите ЈЗУ кои се вклучени во реализација на програмата. На состанокот беа изнесени постоечките проблеми со кои се соочуваат вработените во реализација на програмата.

Институтот за јавно здравје изврши подготовка и дистрибуција на постерите и брошурите за скрининг за откривање на рак на грлото на матката до центрите за јавно здравје, кои понатаму ги дистрибуираа материјалите до ЈЗУ. ЦЈЗ беа замолени да извршат натмошна дистрибуција до здравствените организации, како и да одржат презентации и настапи преку локалните медиуми. ИЈЗ исто така ги достави материјалите до Здружението на гинеколози/акушери и до Здружението на матични лекари кои ги објавија материјалите на нивната веб страна.

ИЈЗ организираше прес конференција на која беа соопштени постигнатите резултати за периодот јаниари-септември 2018 година, бројот на откриени карциноми за периодот 2016-2018 година, бројот на умрени од рак на грлото на матката за периодот 2008-2017 година, како и светските податоци.

Беше договорено да се одржи состанок со гинеколозите, но до крајот на годината не беше организиран состанокот од страна на здружението.

ЗАКЛУЧОЦИ СО ПРЕПОРАКИ

1. Од вкупно проценетиот број на жени во Републиката на возраст од 24-60 години во 2018 со скринингот се опфатени 7,9%.
2. Процентот на жени кои примиле покана, а не се јавиле на преглед изнесува 38% (43,5% во 2017, 29,7% во 2016 и во 2015 година кога изнесувал 34,6%).
3. Во однос на добиените резултати за откриени клеточни абнормалности, 9,6% од анализираните препарати биле со откриен позитивен наод (што претставува намалување во однос на претходните години, 10,6% во 2017 година и во 2016 година се регистрирани вкупно 12,6%) .
4. Постојат разлики во однос на бројот на направени ПАП тестови ријавени од гинеколошките ординации и цитолошките лаборатории. Тоа говори за несоодветно известување од гинеколошките ординации. Од тука произлегува потребата за организирање на средба со претставници на ЦЈЗ, гинеколошките ординации и лабораториите, на кој би се дискутирало за постоечките проблеми во известувањето.
5. Во однос на добиените податоци од лабораториите во лабораториите во Тетово и Гостивар е незначителен бројот на откриени клеточни абнормалности (што ја наложува потребата за организација на состаноци и во овие две болници).
6. Потребно е да се засилат напорите за прибирање на податоци од приватните болници/лаборатории.
7. Се наложува потребата за решавање на проблемот на функционирање на лабораториите во Општа болница Штип, Струмица и Прилеп, како и во општата болница 8 Септември во Скопје (не се анализираат ПАП тестови).
8. Потребно е да се преземат активности за зголемување на опфатот на жени со скрининг.
9. И понатаму перзистира проблемот на постојаното доцнење во доставувањето на податоци до ЦЈЗ од страна на гинеколошките ординации.
10. Се надеваме дека со профункционирањето на регистрацијата преку системот на Мој термин значително ќе се подобри известувањето (изготвен е посебен формулар, во кој гинеколозите ќе треба да назначуваат и дали прегледот е во рамките на скрининг програмата).